

Kruiskruiden in de tuin

Kruiskruiden komen over de hele wereld voor in de gematigde streken. In Nederland is Jacobskruiskruid een van de bekendste. Voor veel vlinders is deze plant een aantrekkelijke nektarbron en voor een enkele ook waardplant.

Vlinderplanten in de tuin

In Vlinderplanten in de tuin gaat de auteur in op de wat minder bekende (aspecten van) tuinplanten, die voor vlinders van betekenis zijn. Afhankelijk van het seizoen wordt een groep planten onder de loep genomen en daarbij wordt een bepaalde soort belicht. In februari zijn dat de vaste planten, in mei de éénjarige, in augustus de tweejarige en in november de bomen en heesters. De verzorging krijgt speciale aandacht, omdat deze kan afwijken van wat gebruikelijk is. Waar mogelijk wordt voor donateurs materiaal van de plant tegen kostprijs ter beschikking gesteld.

Erik de Vries

Het geslacht *Senecio* is behoorlijk omvangrijk en heeft overal in de wereld vertegenwoordigers. Tot het geslacht behoren behalve één- en tweejarige en overblijvende planten ook heesters en bomen; er worden zelfs vetplanten en enkele klimplanten toe gerekend. De meeste soorten hebben bloemen in geelachtige tinten; ze behoren net als de margriet tot de familie der Samengesteldbloemigen (*Asteraceae*).

NAAMGEVING

Omdat er een enorme verscheidenheid aan planten is, geven de indeling in families en de naamgeving veel aanleiding tot discussie. De opvattingen over hoeveel soorten tot *Senecio* moeten worden gerekend lopen dan ook uiteen van 1.500 tot 3.000. Van het geslacht *Senecio* zijn 17 soorten inheems in ons land en bekend onder de naam Kruiskruid. De naam *Senecio*, die Linnaeus uiteindelijk meegaf aan het geslacht, was niet nieuw en verwijst naar het witte vruchtbluis. *Senecio* is afgeleid van *senex*, het Latijnse woord voor grijsaard. Kruiskruid werd aan het begin van onze jaartelling door de Griekse arts Dioscorides al genoemd onder de naam *Erigeron*, wat zoveel betekent als 'in de lente oud'. De (Griekse) naam *Erigeron* is tegenwoordig voorbehouden aan Fijnstraal.

JACOBSKRUIKRUID

Tot de soorten die wel tot het geslacht van *Senecio* worden gerekend, behoort ook Jacobskruiskruid (*S. jacobaea*). Jacobskruiskruid wordt maximaal een halve meter hoog; het bloeit van juli tot oktober met gele bloempjes, die in losse bloeiwijzen gerang-

schikt staan. De plant komt van nature voor op wat drogere, arme tot matig voedselrijke gronden en staat officieel te boek als tweejarige. In het eerste levensjaar vormt de plant een rozet, waarna in het tweede jaar de bloei moet volgen. Toch komt het kruid in de natuur vaak pas in het derde levensjaar tot bloei, als het een voor bloei kritische minimumgrootte bereikt heeft.

Van Jacobskruiskruid zijn twee variëteiten bekend. Var. *jacobaea* heeft opvallende lintbloemen, die soms echter slecht zijn ontwikkeld. Deze variëteit komt niet voor ten noorden van IJmuiden.

Bij var. *nudus* (= naakt, kaal) ontbreken de straalbloemen, zodat de plant tijdens de bloei een totaal ander aanzien heeft. Deze ondersoort is ten zuiden van Scheveningen zeldzaam, maar in het duingebied tussen IJmuiden en Bergen zeer algemeen.

ONKRUID

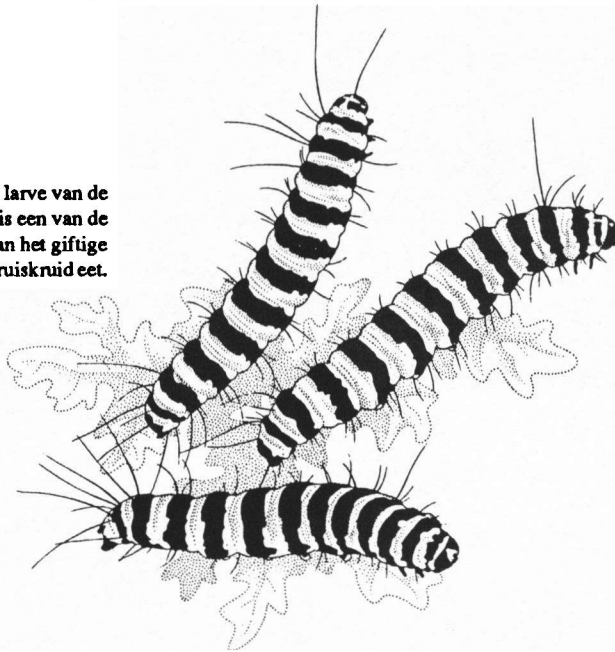
Net als Fijnstraal staat een aantal Kruiskruidsoorten te boek als onkruid. De bekendste hiervan is Klein Kruiskruid (*S. vulgaris*), een éénjarig plantje dat door zijn vlotte ontwikkeling en sterke zaadvorming vooral in tuinen lastig kan zijn. Jacobskruiskruid is bij ons als onkruid minder bekend, misschien omdat de plant voornamelijk in natuurgebieden te vinden is, bijvoorbeeld duingebieden. Toch is het aldaar een algemeen voorkomende plant.

Jacobskruiskruid komt in gematigde zones over bijna geheel de wereld voor en kan bijvoorbeeld in Californië, Australië en Tasmanië voor onkruidproblemen zorgen.

VOEDSELBRON

Voor tal van insecten is Jacobskruiskruid een bijzonder waardevolle nektarbron, want

De Zebrarups, de larve van de Jacobsvlinder, is een van de weinige dieren die van het giftige Jacobskruid eet.

SUMMARY

Several species of *Senecio* serve as nectar plants for butterflies and are therefore suited as garden plants. *S. jacobaea* is a common plant which grows in dune regions of the Netherlands and is the food plant of *Tyria jacobaeae*. Having also good qualities as a nectar plant, *S. jacobaea* will do well as an ornamental in gardens.

Op Boerenwormkruid is regelmatig het Kleine vuurvlindertje te zien.
Foto Kars Veling

behalve dat de plant algemeen voorkomt heeft ze een lange bloeiduur. Bij een groep planten kun je dan ook vaak grote aantallen dagvlinders en andere insecten aantreffen.

Jacobskruid is een giftige plant en wordt door grazend vee dan ook gemeden. Een van de weinige herbivoren die wel graag van de plant eet is de Zebrarups. Deze rups is de larve van de Jacobsvlinder (*Tyria jacobaeae*), een overdag vliegende nachtvlinder. Zowel de rups als de vlinder zijn oneetbaar door de schadelijke stoffen uit de plant en geven dat door felle waarschuwingskleuren aan eventuele belagers te kennen.

De rups komt vaak in zulke grote hoeveelheden

voor dat er van de plant slechts een kaalgevreten stengel overblijft en je je afvraagt hoe het komt dat Jacobskruid nog bestaat. Vele malen is geprobeerd de rups als natuurlijk bestrijdingsmiddel tegen Jacobskruid te gebruiken, maar successen zijn er niet mee behaald. De plant is goed op vraat ingesteld: hij groeit vaak sneller na een zware beschadiging. Daarbij heeft een verlies aan zaadproductie tot 98 % nauwelijks invloed op de populatie als geheel, terwijl de rupsen wel zwaar te lijden kunnen hebben onder infectie door natuurlijke vijanden.

TUINPLANT

Van het geslacht *Senecio* wordt een aantal soorten veel gebruikt voor aanplant in de tuin. Het meest worden eenjarige soorten toegepast, waarvan vooral Zilverblad (*S. maritima*) en, in mindere mate, *S. elegans*. Overblijvende soorten zie je weinig in de tuin; toch is er wel een aantal bekend als tuinplant, maar zij behoren eigenlijk tot het geslacht *Ligularia*. Van de heesters zie je vooral *S. 'Sunshine'*, een enigszins ijle, groenblijvende struik die maximaal 1 meter hoog wordt.

Met haar lobbige, donkergroene blad en overvloed aan gele bloemen is ook Jacobskruid, zeker var. *jacobaea*, een sierlijke plant. De sierwaarde van Jacobskruid ligt niet in de laatste plaats in de aantrekkingskracht op vlinders. Jacobskruid zal het in een tuin goed doen, mits de grond niet te vochtig is. Een probleemkruid wordt het niet: de plant is tweejarig en bloeit pas vanaf juli. Als u twee jaar achter elkaar inzaait, bent u de daaropvolgende jaren steeds verzekerd van bloeiende planten. Jacobskruid zal zich in de tuin namelijk meestal wel als tweejarige gedragen, zodat het ene jaar de planten van het eerste zaaijaar en het volgende jaar de planten van het tweede zaaijaar zullen bloeien. Jacobskruid staat het liefst op een zonnig plekje.

